

Ebeveyn Reddi Algısı Yüksek Olan Ergenlerin Bazı Sosyodemografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Fatih KARABOĞA*
Engin EKER**

Öz

Bu araştırmada ebeveynleri tarafından reddedilen lise öğrencilerinin şiddet eğilimine yönelmeleri ele alınmıştır. Araştırmaya disiplin kurullarından şiddet gerekçeli ceza alan 43 ve random seçilen 102 öğrenci katılmıştır. Bunlardan 62'si kız ve 83'ü erkek olmak üzere toplamda 145 lise öğrencisi katılmıştır. Bireyin gelişiminde çok önemli bir dönüm noktası olan ergenlik döneminde ebeveyn kabul ya da red davranışlarının incelenmesi önem kazanmaktadır. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR), çocuklukta algılanan kabullenilme veya reddedilmenin çocuğun genel uyumuna etkilerinin araştırıldığı sosyalizasyon kuramıdır. Ailenin geliri, ebeveynlerin eğitim düzeyi, şiddetle karşılaşılan ortam, aile içi şiddet gibi sosyo-demografik değişkenler ele alınmıştır. Şiddet gerekçeli disiplin cezası alan öğrenciler hiç ceza almayan öğrencilere göre ebeveynlerini tarafından ihmal ve kayıtsızlık düşüncelerine sahiptirler. Ebeveynlerinin kendisini kabul ettiğini düşünen çocukların reddedilen çocuklara göre daha uyumlu oldukları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Ergenlik, ebeveyn kabul ve reddi.*

* Fatih KARABOĞA, İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, fatihkaraboga34@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi Engin EKER, İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, engineker@aydin.edu.tr

An Analysis of the Adolescents With High Parents Rejection Perception in Terms of Certain Socio-Demographic Factors

Fatih KARABOĞA*
Engin EKER**

Abstract

In this study, the violence tendency of the high school students who are rejected by their parents has been examined. 43 students punished for violence by discipline committees and 102 students chosen at random have been included in the research. 62 of them is female and 83 of them is male and in total 145 high school students have attended in the study. Examining parents acceptance or rejection behaviors in the adolescence period which is a turning point in the life of an individual becomes important. Parents Acceptance-Rejection Theory (PART) is a socialization theory which examines the effects of the child's general adaptation with being accepted or rejected in the childhood. The income of the family, the level of education of parents, the environment resulted in violence and also socio-demographic factors like violence in the family have been discussed. The students who have been punished with disciplinary penalties related to violence, have more negligence thoughts with respect to their parents compared to the students who are not punished at all. It has been observed that the child who believes being accepted by his/her parents is more adaptable than the ones who are being rejected.

Keywords: *Adolescence, parents acceptance and rejection.*

*Fatih KARABOĞA, Istanbul Aydın University, The Graduate Institute Of Social Sciences, Psychology Department, fatihkaraboga34@gmail.com

**Engin EKER, PhD, Istanbul Aydın University, Psychology Department, engineker@aydin.edu.tr

Giriş

Aile, tüm toplulukların var olması ve gelişim göstermeleri için gerekli olan toplum algısının bireylere aktarılmasında görev üstlenmektedir (Marsh, 2000; Levin ve Trost, 1992, s. 41). Anne ve çocuk arasında döllemeden başlayan etkileşimde, doğum öncesi ve doğum sonrasında çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenen ebeveynleriyle kuracağı etkileşim (duygusal, bilişsel ve davranışsal) çocuk için temel gereksinimlerdendir. Çocuğun ilerleyen dönemlerde genel uyum süreci bu etkileşimin temel belirleyicisidir.

Ailelerin, çocuklarının eğitimi ve sosyalleşmesi üzerinde büyük bir etkisi vardır. Aile yapısı, fonksiyonları, anne baba ilişkileri ve demografik özellikleri, kişilik özellikleri gibi faktörler çocukların gelişimine etkisini inceleyen çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Pasternak ve Guy, 2015, s. 108-121). Aile içindeki geçimsizlikler, baskı ve kargaşa ortamı, dengesizlikler, çocuk ve gençlerin suça yönelme ve suç işleme olasılığını artırır.

Çocukların gelişim göstermesinde anne-babanın kişilik özellikleriyle beraber kültürel faktörlerde son derece önemlidir. Ebeveynler, çocukları için rol model teşkil ederek çocuklarının toplumla entegrasyonunda önemli rol üstlenirler (Semiz, 1998).

EKAR Kuramı, temelde “ebeveynliğin sıcaklık boyutu” olarak belirtilen, ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerine odaklanmıştır (Rohner, 1986). Ebeveynin çocuğunu kabul etmesi, sevgi, ilgi ve sıcaklık gibi fiziksel ve sözel şekilde ifade edilmesidir. Ebeveynin çocuğuna onun hoşuna gidecek sözlerle yaklaşması, onunla vakit geçirmesi ve onun hoşlanacağı davranışlarla yaklaşması, onu öpmesi, ona sarılması, onu kucaklaması ve gülümsemesi gibi tutum ve davranışlar ebeveynin çocuğunu kabul etmesinin sözel davranışa dönüştürülmesidir. Ebeveynin çocuğunu reddetmesi ise, ebeveynin çocuğuna karşı sevgi, ilgi ve sıcaklığının olmaması ya da çocuğun sevgi, ilgi ve sıcaklık beklentisinin altında kalmasıdır. Reddedilmeyi çocuğun algılama biçimi ise, dört temel ifade biçiminin herhangi bir bileşimi şeklinde ortaya çıkar (Rohner, 1986):

1. Ebeveynler çocuklarından sıcaklık, sevgi ve şefkatlerini esirgeyebilirler (soğuk ve duygusuz ifade)

2.Çocuklarına karşı düşmanlık duygusu hissedip, onlara saldırganca davranabilirler (düşmanca ve saldırgan ifade)

3.Çocuklarına karşı tutum ve davranışlarıyla kayıtsız kalarak, onları ihmal edebilirler (kayıtsız ve ihmalkâr ifade)

4.Çocuk, şekilde belirgin bir soğukluk, ihmal ya da saldırganlık olmasa da ebeveynlerinin kendisini sevmediğine inanabilir (ayrışmamış reddetme ifadesi).

Çocukların çok yönlü sağlıklı gelişimi, ebeveynleri ya da bakım verenleri ile kurdukları ilişki yakından ilgilidir. Yani çocuğun anne-baba ile ilişkisi bireyin gelişimini doğrudan etkileyebilecek gücü taşır. Çocukların bakım verenleri ile olumlu ilişkiler kurmaya ve yaşamaya ihtiyaçları vardır. Yakın bakım sağlayan bireylerle olumlu ilişkiler geliştirilmediği zamanlarda ise çocuklar saldırgan ya da bağımlı davranışlar sergileyebilir ve özgüvenleri düşük düzeyde olabilir (Kitahara, 1987, s. 223-227).

Sağlıklı bir ruhsal büyüme için bireyin bebeklik ve çocukluk dönemlerinde temel bakım vereni ile sıcak, yakın ve kesintisiz bir ilişki yaşaması gerektiğini belirtmektedir (Bretherton, 1992, s. 28, 5, 759-775). Aksine, bebeklik ve çocukluk döneminde ihtiyaçları karşılanmamış, bakım vericisi ile öfke, güvensizlik ve korku ile karakterize olan güvensiz bir bağlanma ilişkisi geliştirmiş bireylerde ise hayata karşı olumsuz tutum gelişecek ve saldırgan davranışlar oluşacaktır (Dodge ve Newman, 1981, s. 375-379).

Gerekçe ve Yöntem

Örneklem Grubu

Bu çalışmanın evreni 2016-2017 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Kâğıthane ve Şişli ilçelerindeki devlet okullarında lise öğrencileridir. 2016-2017 eğitim-öğretim yılında okullarında Disiplin Kurulundan şiddet (fiziksel ve sözel) gerekçesiyle ceza almış 43 öğrenci ve hiç ceza almamış seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 102 öğrenci olmak üzere toplamda 145 gönüllü öğrenci bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Araştırma nicel desenler içerisinde yer alan (sınıflandırılmış) deneysel bir çalışmadır.

Çizelge 1. Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		N	%
Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkeni	Ceza alan	43	29,7
	Ceza almayan	102	70,3
Cinsiyet	Kız	62	42,8
	Erkek	83	57,2

Araştırma dâhilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 145 kişinin 43'ü (%29.7) disiplin kurulundan şiddet konusunda ceza almış, 102'si (%70.3) ceza almamış, 62'si (%42.8) kız öğrenci ve 83'ü (%57.2) erkek öğrencidir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada katılımcılara ait demografik özellikleri içeren bir form uygulanmıştır. Formda bulunan sorular katılımcıların demografik özelliklerinin tespiti ile deneklerin kendileri ve anne babalarına yönelik düşüncelerini araştıran maddelerden oluşmaktadır.

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Çocuk/Ergen Formu): Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin (EKRÖ) orjinal formu, Rohner ve diğerleri tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir. EKRÖ'nün Çocuk EKRÖ 9-17 yaşlar arasındaki çocukların ebeveynleriyle (genellikle anne-babalarıyla) ilişkilerinde algıladıkları kabul-reddi ölçmektedir. Khaleque ve Rohner (2002) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında EKRÖ'nün çocuk formunda ebeveyn reddine ait iç tutarlık .89'dur. Rohner ve Khaleque (2003) tarafından yapılan çalışma ile de Kontrol Ölçeğine ait iç tutarlık ise .71 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi: Veri toplama ölçekleri aracılığıyla elde edilen veriler bilgisayar ortamına sayısal ifade olarak girilmiştir. Bu veriler sosyal bilimler için istatistik paket programı (SPSS 18) yardımıyla analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarında, anlamlılık düzeyleri en az $p < 0.05$ şeklinde kabul edilmiştir. İki değişken ortalamaları arasındaki farkın manidarlığı için de Mann Whitney-U Testi kullanılmıştır.

Bulgular

Çizelge 2. Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken	N	%	
Gelir	0-1400 TL	33	22,8
	1401-3000 TL	65	44,8
	3001-4500 TL	32	22,1
	4501-6000 TL	9	6,2
	6001 TL ve üzeri	6	4,1
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	24	16,6
	Okur-yazar	12	8,3
	İlkokul	45	31,0
	Ortaokul	44	30,3
	Lise	19	13,1
	Lisans ve üzeri	1	,7
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	6	4,1
	Okur-yazar	15	10,3
	İlkokul	42	29,0
	Ortaokul	52	35,9
	Lise	23	15,9
	Lisans ve üzeri	7	4,8
Anne Baba Durumu	Birlikte, ikisi de sağ	133	91,7
	Boşanmış	6	4,1
	Anne sağ, baba vefat etti	6	4,1
Sigara Kullanma	Hayır	99	68,3
	Evet	46	31,7
Sigara Kullananların Sıklığı	Düzensiz	18	12,4
	Düzenli	28	19,3

Araştırmaya katılanlardan, Aile geliri 33'nün (%22.8) 0-1400 TL, 65'i (%44.8) 1401-3000 TL, 32'si (%22.1) 3001-4500 TL, 9'u (%6.2) 4501-6000 TL, 6'sı (%4.1) 001 TL ve üzeri, Anne Eğitim Düzeyi 24'ü (%16.6) Okur-yazar değil, 12'si (%8.3) Okur-yazar, 45'i (%31) İlkokul, 44'ü (%30.3) Ortaokul, 19'u (%13.1) Lise, 1'i (%0.7) Lisans ve üzeri, Baba Eğitim Düzeyi 6'sı (%4.1) Okur-yazar değil, 15'i (%10.3) Okur-yazar, 42'si (%29) İlkokul, 52'si (%35.9) Ortaokul, 23'ü (%15.9) Lise, 7'si (%4.8) Lisans ve üzeri, Anne Baba durumu 133'ü (%91.7) Birlikte ikisi de sağ, 6'sı (%4.1) Boşanmış, 6'sı (%4.1) Anne sağ, Baba vefat etti, 99'u (%68.3) sigara kullanmadığını, 46'sı (%31.7) sigara kullandığını, Sigara kullananların 18'i (%12.4) düzensiz kullandığını, 28'i (%19.3) düzenli kullandığını belirtmişlerdir.

Çizelge 3. Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken	N	%	
Şiddetle Karşılaşma	Hayır	91	62,8
	Evet	54	37,2
Şiddetle Karşılaşanların Yoğunluğu	Düşük	7	4,8
	Orta	12	8,3
	Yoğun	35	24,1
Şiddetle En Çok Karşılaşılan Ortam	Evde	17	11,7
	Okulda	34	23,4
	Mahallede	51	35,2
	Diğer	5	3,4
Mahallede Şiddet	Karşılaşmıyorum	38	26,2
	Hayır	43	29,7
	Evet	102	70,3
	Bazen	64	44,1
Mahallede Şiddet (Cevabı evet ise)	Sık sık	19	13,1
	Çok sık	19	13,1
	Orta	3	2,1
	Yoğun	8	5,5

Değişken		N	%
Ailede Sözel Şiddet	Hayır	94	64,8
	Evet	51	35,2
Ailede Sözel Şiddet Yaşananların Yoğunluğu	Düşük	7	4,8
	Orta	14	9,7
	Yoğun	30	20,7

Araştırmaya katılanlardan, şiddetle karşılaşma 91'i (%62.8) hayır, 54'ü (%37.2) evet, şiddetle karşılaşanların yoğunluğu 7'si (%4.8) düşük, 12'si (%8.3) orta, 35'i (%24.1) yoğun, Şiddetle karşılaşılan ortam 17'si (%11.7) evde, 34'ü (%2.4) okulda, 51'i (%35.2) mahallede, 5'i (%3.4) diğer, 38'i (%26.2) karşılaşmıyorum, ailede fiziksel şiddet 130'u (%89.7) hayır, 15'i (%10.3) evet, Ailede fiziksel şiddet görenlerin, 4'ü (%2.8) düşük, 3'ü (%2.1) orta, 8'i (%5.5) yoğun, Oturduğunuz mahallede şiddet 43'ü (%29.7) hayır, 102'si (%70.3) evet, oturduğu yerde şiddet olanların sıklığı 64'ü (%44.1) bazen, 19'u (%13.1) sık sık, 19'u (%13.1) çok sık, Ailede sözel şiddet 94'ü (%64.8) hayır, 51'i (%35.2) evet, Ailede sözel şiddet görenlerin, 7'si (%4.8) düşük, 14'ü (%9.7) orta, 30'u (%20.7) yoğun olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4. Öğrencilerin Şiddet Gerekeçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

	Disiplin	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sıcaklık/ Şefkat	C.Almış	43	68,52	2946,50	2000,500	-,847	,397
	C.Almamış	102	74,89	7638,50			
Düşmanlık/ Saldırganlık	C.Almış	43	83,01	3569,50	1762,500	-1,884	,060
	C.Almamış	102	68,78	7015,50			
İhmal/ Kayıtsızlık	C.Almış	43	87,17	3748,50	1583,500	-2,659	,008*
	C.Almamış	102	67,02	6836,50			
Ayrışmamış Reddetme	C.Almış	43	80,49	3461,00	1871,000	-1,454	,146
	C.Almamış	102	69,84	7124,00			

*p<.05

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Anne formu sıcaklık/şefkat ($U=2000.500$, $p>.05$), düşmanlık/saldırganlık ($U=1762.500$, $p>.05$), ayrışmamış reddetme ($U=1871.000$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($U=1583.500$, $p<.05$). Öğrencilerden şiddet gerekçeli disiplin cezası almış olanlarda kişilerde ihmal/kayıtsızlık yüksek çıkmıştır.

Çizelge 5. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Disiplin	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p																																
Sıcaklık/ Şefkat	C.Almış	43	73,90	3177,50	2154,500	-,167	,867																																
	C.Almamış	102	72,62	7407,50				Düşmanlık/ Saldırganlık	C.Almış	43	79,77	3430,00	1902,000	-1,281	,200	C.Almamış	102	70,15	7155,00	İhmal/ Kayıtsızlık	C.Almış	43	78,35	3369,00	1963,000	-1,001	,317	C.Almamış	102	70,75	7216,00	Ayrışmamış Reddetme	C.Almış	43	77,92	3350,50	1981,500	-,979	,327
Düşmanlık/ Saldırganlık	C.Almış	43	79,77	3430,00	1902,000	-1,281	,200																																
	C.Almamış	102	70,15	7155,00				İhmal/ Kayıtsızlık	C.Almış	43	78,35	3369,00	1963,000	-1,001	,317	C.Almamış	102	70,75	7216,00	Ayrışmamış Reddetme	C.Almış	43	77,92	3350,50	1981,500	-,979	,327	C.Almamış	102	70,93	7234,50								
İhmal/ Kayıtsızlık	C.Almış	43	78,35	3369,00	1963,000	-1,001	,317																																
	C.Almamış	102	70,75	7216,00				Ayrışmamış Reddetme	C.Almış	43	77,92	3350,50	1981,500	-,979	,327	C.Almamış	102	70,93	7234,50																				
Ayrışmamış Reddetme	C.Almış	43	77,92	3350,50	1981,500	-,979	,327																																
	C.Almamış	102	70,93	7234,50																																			

* $p<.05$

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Baba formu sıcaklık/şefkat ($U=2154.500$, $p>.05$), düşmanlık/saldırganlık ($U=1902.000$, $p>.05$), ihmal/kayıtsızlık ($U=1963.000$, $p>.05$), ayrışmamış reddetme ($U=1981.500$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 6. Cinsiyet Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sıcaklık/ Şefkat	Kız	62	75,90	4706,00	2393,000	-,731	,465
	Erkek	83	70,83	5879,00			
Düşmanlık/ Saldırganlık	Kız	62	69,40	4302,50	2349,500	-,903	,366
	Erkek	83	75,69	6282,50			
İhmal/ Kayıtsızlık	Kız	62	69,81	4328,00	2375,000	-,798	,425
	Erkek	83	75,39	6257,00			
Ayrışmamış Reddetme	Kız	62	66,53	4125,00	2172,000	-1,671	,095
	Erkek	83	77,83	6460,00			

* $p<.05$

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde anne formu sıcaklık/şefkat ($U=2393.000$, $p>.05$), düşmanlık/saldırganlık ($U=2349.500$, $p>.05$), ihmal/kayıtsızlık ($U=2375.000$, $p>.05$), ayrışmamış reddetme ($U=2172.000$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 7. Cinsiyet Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu “Mann Whitney U” Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	P																																
Sıcaklık/ Şefkat	Kız	62	75,53	4683,00	2416,000	-,630	,529																																
	Erkek	83	71,11	5902,00				Düşmanlık/ Saldırganlık	Kız	62	61,52	3814,00	1861,000	-2,893	,004*	Erkek	83	81,58	6771,00	İhmal/ Kayıtsızlık	Kız	62	72,77	4512,00	2559,000	-,056	,955	Erkek	83	73,17	6073,00	Ayrışmamış Reddetme	Kız	62	64,18	3979,00	2026,000	-2,339	,019*
Düşmanlık/ Saldırganlık	Kız	62	61,52	3814,00	1861,000	-2,893	,004*																																
	Erkek	83	81,58	6771,00				İhmal/ Kayıtsızlık	Kız	62	72,77	4512,00	2559,000	-,056	,955	Erkek	83	73,17	6073,00	Ayrışmamış Reddetme	Kız	62	64,18	3979,00	2026,000	-2,339	,019*	Erkek	83	79,59	6606,00								
İhmal/ Kayıtsızlık	Kız	62	72,77	4512,00	2559,000	-,056	,955																																
	Erkek	83	73,17	6073,00				Ayrışmamış Reddetme	Kız	62	64,18	3979,00	2026,000	-2,339	,019*	Erkek	83	79,59	6606,00																				
Ayrışmamış Reddetme	Kız	62	64,18	3979,00	2026,000	-2,339	,019*																																
	Erkek	83	79,59	6606,00																																			

*p<.05

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde baba formu sıcaklık/şefkat (U=2416.000, p>.05), ihmal/kayıtsızlık (U=2559.000, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1861.000, p<.05). Düşmanlık/saldırganlık düşüncesi erkek öğrencilerde yüksek çıkmıştır.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ayrışmamış reddetme alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=2026.000, p<.05). Ayrışmamış reddetme düşüncesi erkek öğrencilerde yüksek çıkmıştır.

Çizelge 8. Yaş Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Sıcaklık/ Şefkat	14 yaş	24	88,88	4	7,255	,123
	15 yaş	25	74,74			
	16 yaş	44	61,91			
	17 yaş	41	76,22			
	18 yaş	11	66,77			
Düşmanlık/ Saldırganlık	14 yaş	24	65,35	4	2,003	,735
	15 yaş	25	71,68			
	16 yaş	44	78,67			
	17 yaş	41	74,09			
	18 yaş	11	65,95			
İhmal/ Kayıtsızlık	14 yaş	24	75,94	4	3,580	,466
	15 yaş	25	70,68			
	16 yaş	44	80,83			
	17 yaş	41	68,07			
	18 yaş	11	58,91			
Ayrışmamış Reddetme	14 yaş	24	60,08	4	5,097	,278
	15 yaş	25	80,38			
	16 yaş	44	79,83			
	17 yaş	41	68,48			
	18 yaş	11	73,95			

*p<.05

Yaş durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış anne formu sıcaklık/şefkat ($x^2 = 7.225$, $p > .05$), düşmanlık/saldırganlık ($x^2 = 2.003$, $p > .05$), ihmal/kayıtsızlık ($x^2 = 3.580$, $p > .05$), ayrışmamış reddetme ($x^2 = 5.097$, $p > .05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 9. Yaş Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P
Sıcaklık/ Şefkat	14 yaş	24	92,40	4	9,216	,056
	15 yaş	25	80,12			
	16 yaş	44	64,43			
	17 yaş	41	70,40			
	18 yaş	11	58,45			
Düşmanlık/ Saldırganlık	14 yaş	24	58,40	4	4,843	,304
	15 yaş	25	71,66			
	16 yaş	44	80,86			
	17 yaş	41	75,09			
	18 yaş	11	68,68			
İhmal/ Kayıtsızlık	14 yaş	24	62,85	4	6,834	,145
	15 yaş	25	59,78			
	16 yaş	44	83,19			
	17 yaş	41	76,45			
	18 yaş	11	71,55			
Ayrışmamış Reddetme	14 yaş	24	56,71	4	5,705	,222
	15 yaş	25	74,36			
	16 yaş	44	78,66			
	17 yaş	41	77,04			
	18 yaş	11	67,77			

*p<.05

Yaş durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış baba formu sıcaklık/şefkat ($x^2 = 9.216$, $p>.05$), düşmanlık/saldırganlık ($x^2=4.843$, $p>.05$), ihmal/kayıtsızlık ($x^2 = 6.834$, $p>.05$), ayrışmamış reddetme ($x^2 =5.705$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 10. Kardeş Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Kardeş S.	N	Sıra Ort.	Sd	X ²	P	Fark
Sıcaklık/ Şefkat	a.Tek çocuk	9	51,44	3	8,953	,030*	b-d
	b.2-3 çocuk	89	79,28				
	c.4-5 çocuk	34	71,46				
	d.6 ve daha fazla	13	48,96				
Düşmanlık/ Saldırganlık	a.Tek çocuk	9	103,28	3	7,804	,050*	a-b a-c
	b.2-3 çocuk	89	66,74				
	c.4-5 çocuk	34	78,79				
	d.6 ve daha fazla	13	79,73				
İhmal/ Kayıtsızlık	a.Tek çocuk	9	86,56	3	10,352	,016*	a-c b-c b-d
	b.2-3 çocuk	89	64,40				
	c.4-5 çocuk	34	83,90				
	d.6 ve daha fazla	13	93,96				
Ayrışmamış Reddetme	a.Tek çocuk	9	96,50	3	7,042	,071	
	b.2-3 çocuk	89	68,02				
	c.4-5 çocuk	34	82,96				
	d.6 ve daha fazla	13	64,81				

*p<.05

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu sıcaklık/şefkat alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($x^2 = 8.953$, $p < .05$). 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 2-3 çocuk olanlarda diğer kardeş sayısı gruplarına göre sıcaklık/şefkat düşüncesi yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($x^2 = 7.804$, $p < .05$). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, tek çocuk ve 4-5 çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı tek çocuk olanlarda 2-3 ve 4-5 çocuk gruplarına göre düşmanlık/saldırganlık düşüncesi yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($x^2 = 10.352$, $p < .05$). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 6 ve daha fazla olanlarda anneye karşı ihmal/kayıtsızlık düşüncesi diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan anne formu ayrışmamış reddetme alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($x^2 = 7.042$, $p > .05$).

Çizelge 11. Kardeş Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu “Kruskal Wallis H” Testi Sonuçları

Ölçek	Kardeş S.	N	Sıra Ort.	sd	X ²	P	Fark
Sıcaklık/ Şefkat	a.Tek çocuk	9	73,44	3	7,688	,053	
	b.2-3 çocuk	89	79,66				
	c.4-5 çocuk	34	56,34				
	d.6 ve daha fazla	13	70,69				
Düşmanlık/ Saldırganlık	a.Tek çocuk	9	74,39	3	7,894	,048*	a-c b-c b-d
	b.2-3 çocuk	89	66,10				
	c.4-5 çocuk	34	89,31				
	d.6 ve daha fazla	13	76,65				
İhmal/ Kayıtsızlık	a.Tek çocuk	9	78,89	3	13,739	,003*	a-c b-c b-d
	b.2-3 çocuk	89	63,08				
	c.4-5 çocuk	34	92,12				
	d.6 ve daha fazla	13	86,81				
Ayrışmamış Reddetme	a.Tek çocuk	9	74,50	3	5,487	,139	
	b.2-3 çocuk	89	67,21				
	c.4-5 çocuk	34	84,60				
	d.6 ve daha fazla	13	81,23				

*p<.05

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan baba formu sıcaklık/şefkat ($x^2=7.688$, $p>.05$), ayrışmamış reddetme ($x^2=5.487$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($x^2=7.894$, $p<.05$). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda babaya karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($x^2=13.739$, $p<.05$). Tek çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda babaya karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

Tartışma

Yapılan araştırmalar, şiddet eğilimi nedeniyle reddedilen -yalnız bırakılan- çocuklarda şiddet kullanma eğiliminin pekiştiğini ve kendilerine benzer kişilerle arkadaşlık kurmaya başladıklarını göstermektedir. Reddedilen çocuklar, ergenlik çağına ulaştıklarında, arkadaş çevreleri ile şiddete eğilimli ve şiddeti sık kullanan bireylere dönüşmektedirler (Değirmencioğlu, 2006, s. 105-119).

Çetin (2005), yaşları 15-20 arasında değişen suçlu ve suça bulaşmamış ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde suçlu olmayan ergenlere göre daha yüksek düzeyde ayrışmamış red ve kontrol algıladıkları, daha “bağımsız”, duygusal açıdan daha duyarsız oldukları, bu ergenlerin benlik saygılarının daha fazla zedelenmiş olduğu, insanlarla ilişki kurma ve sürdürmede, zorluklarla başa çıkmada daha fazla zorlandıkları ve hayata daha olumsuz baktıkları belirtilmektedir.

Yalçın (2004), araştırması sonucunda aileden algılanan sosyal destek düzeyi düştükçe saldırganlık düzeyinin arttığı bulunmuştur. Lopez, Olaizola, Ferrer, ve Ochoa (2006), saldırgan olarak reddedilmiş öğrencilerin, diğer gruba nazaran aileye güven duygularının daha düşük olduğunu, ebeveyn desteğini daha az hissettiklerini, anne babaları arasında daha yüksek düzeyde saldırganlık yaşandığını ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin daha çok savunmaya dayalı olduğunu ifade etmişlerdir (s. 387-400). Larsen ve Dehle (2007), araştırmaları sonucunda ailenin duygusal desteği ile ergenin saldırgan davranışları arasında ters yönde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır (s. 25-50).

Araştırmalar genel olarak incelendiğinde, aile desteğinin bireyler üzerinde saldırgan tutum ve davranışların azaltılmasına katkı sağladığı gözlenmekle beraber, ebeveyn reddi ile şiddet eğilimi değişkenlerinin bir arada değerlendirildiği bir araştırma olmadığı görülmektedir. Literatürde ki araştırmalar ve yapılan çalışmanın bulgularının farklılık göstermesi örneklem grubun özelliklerine, araştırmaların farklı zamanlarda yapılmasına ve sorulara verilen cevapların içtenliğine bağlı olarak farklılaştığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin, şiddet eğilimi gibi kişilerarası ilişkilerde problem yaratan davranışları gösterme olasılıklarının azalmasında etkisi olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ise, ergenin ebeveynlerinin ergeni duygusal yönden kayıtsız hissettirmesi ile ebeveyninin sıcaklığını, takdir duygusunu, ilgisini ve sevgisini ihmal etmesi ergenin şiddete yönelmesinde ve lisede şiddet gerekçeli disiplin cezası almasına neden olmaktadır.

Ülkemizde liselerde yapılan farklı çalışmalarda erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek çıktığı görülmüştür (Durmuş ve Gürkan, 2003; Karakaya, 2008). Kaya'nın (2009) araştırmasında, cinsiyet ve saldırganlık değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Erkek öğrencilerde saldırganlık puanlarının kız öğrencilerden daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

Şiddet eğiliminin erkek ergenlerde daha fazla görüldüğünü tespit eden yurtdışı çalışmalarından Thomas ve Smith'e (2004) göre, erkek öğrencilerin öfkelenildiğinde kız öğrencilere göre, şiddete daha eğilimli olduğu ve

provokasyonlara ise daha açık oldukları görülmektedir. Kız öğrencilerde ise, açıkça kaba kuvvet gösterilmese de daha çok örtük biçimde şiddet yaşadığı belirtilmektedir (s. 135-138).

Erkeklerin baskın olduğu toplumlarda erkeklerde şiddet ve şiddet duyguları baskın, kızlarda ise, pasif biçimde sergilenmektedir. Erkek ergenlerde cinsel kimliğin gelişiminde baba önemli bir figürdür. Babadan öğrenilecek şiddet davranışının aile içinde normal karşılanması şiddetin karakterin bir parçası olarak yerleşmesine neden olacaktır. Erkeklik kavramının sertlik ve gücü temsil etmesi erkeklerin baskın kültürünün devamını sağlamaktadır. Kültürel söylemlerde dahi (baba, abi, amca, dayı gibi) kadınlar üzerinde baskı ve korkutucu söylemler kullanılmaktadır. Şiddetin bir diğer türü olan sözel şiddet bu şekilde varlığını sürdürmektedir. Böylece kızlarda pasif-agresif bir duygu durumu ortaya çıkmakta ve bağlanma biçimi kaçınma olmaktadır. Bu da kızlarda bastırılan duygu durumları neticesinde itaatkârlık ve uyumluluk şeklinde kendini göstermektedir. Yani şiddete karşı pasif davranma öğretilmiştir.

Ergenlerin şiddete yönelmelerinde 14-18 yaş grubunda öğrencilerinin tamamının ergenlik döneminde olduğu ve bu öğrencilerin ergenlik dönemi problemlerini yoğun olarak yaşadığı düşünüldüğünde yaşa bağlı olarak şiddet eğiliminde anlamlı bir fark çıkmamıştır. Yaşa bağlı olarak şiddete yönelmede yaşlar arasında farklılık olmaması şiddetin olmadığını göstermemektedir. Ancak şiddetin yoğunluğunun azlığı ya da çokluğunun farklı yaşlara göre gözlenebilir düzeyde fark yaratmaması, yaşlara göre yoğunluğu yakınlığını ifade etmektedir.

Yapılan çalışmanın aksine Şahan (2007) ise, lise öğrencilerinin saldırganlık ve sınıf düzeylerinin arasında ki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, 9 ve 10. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Tek çocuk olmak ergenin ailesinin sunduğu sevgi ve sıcaklığın tek sahibi olması demektir. Sevgi ve sıcaklığa dair toleransın yükselmesi ve bu toleransın ergenlik yıllarında karşılanamaması da ergenin şiddete yönelmesine yol açabilmektedir. Anne formuna göre 2-3 kardeşi olan ergenin annesine dair düşüncesinde, annenin diğer kardeşlere karşı da sevgi ve sıcaklığını göstermesi ergenin kendisinin de değer gördüğünü ve

sevildiğini düşünmesini sağlayacaktır. Bu sayede annenin sağladığı sevgi ortamı çocuklar tarafından da fark edilmesiyle şiddete eğilim azaltmakta, sevgi ortamı güçlendirmektedir. Ancak ailedeki kardeş sayısının baba formunda 4-5, anne formunda 6 veya daha fazla olmasıyla beraber ailede çocuklara ayrılan bireysel zamanın daralması, çocuklar arasında bireysel farklılıkların da söz konusu olması bazı çocukların diğerlerine göre ihmal edildiği algısının oluşmasına neden olmaktadır. Baba formuna göre 4-5 çocuklu ailede olmak düşmanlık ve saldırganlığı tetiklemektedir. Ailenin eğitim, ekonomik ve kültürel düzeyleri de düşünüldüğünde 2-3 çocuğa ayrılan zaman ile 6 ve daha fazla çocuğa ayrılacak zamanın birbirinden farklı olması kaçınılmazdır. Tek çocuk olmak dezavantaj, 2-3 kardeşli aile ortamı ergenin şiddete yönelmemesinde bir avantaj iken, 4-5 kardeş olmak şiddet ve saldırganlığa, 6 ve daha fazla kardeş olmak ise ihmal ve kayıtsızlık hissiyatının gelişmesine neden olmaktadır.

Dahlberg (1998), ergenlik döneminde gözlemlenen şiddet davranışlarında ailenin bir takım etkileri olduğunu belirtmektedir. Anne babalar ve çocuklar arasındaki duygusal bağla ilgili etkenler, anne babaların sorunlu davranışları (suça yatkınlık, alkol-madde kullanımı) ya da disiplin sağlama, kontrol etme ve çocuklarını yönlendirme gibi konularda anne-babanın tutumları ile ilgili etkenler önemlidir. Ailenin fonksiyonu (iletişim, birliktelik ya da ailede çelişkili tutumlar ve şiddetin varlığı) ergenin şiddet eğiliminde belirleyici unsurlardandır (s. 259-271). Tremblay vd. (2004), düşük gelir düzeyi ve kardeş sayısı fazla olan bireylerde saldırganlık düzeyi daha yüksek bulunmuştur (s. 43-45). Kula (2008), İstanbul ilinde lise öğrencilerinin saldırganlık ölçeği aritmetik ortalamaları arasındaki farkın kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymuştur.

Bu sonuçlardan hareketle ailede kardeş sayısı ile ilgili niceliksel durum arasındaki ilişkiye bakmak yerine, aile bireyleri arasındaki iletişim, ergene sağlanan ilgi ve destek ile çocuklara ayrılan vaktin niteliğinin daha önemli olduğu düşünülmektedir.

Öneriler

Ergenleri şiddete iten davranışlara bakıldığında geçmiş yaşam öyküleri, aile içi problemler ve okul ortamının etkisi olduğu görülmektedir. Ergenlerin şiddet eğilimi göstermesine neden olan olumsuzlukların giderilmemesi durumunda uzun vadede toplumun ruh sağlığı tehdit altında olacaktır. Şiddet ortaya çıkmadan önce önlem almak şiddeti azaltma girişimlerine kıyasla daha kolaydır.

Şiddet eğilimlerinin ve ilişkili olduğu değişkenlerin saptanması, başta okul ortamı olmak üzere okul psikolojik danışmanlığının önleyici rolü açısından önem arz etmektedir. Okullarda güvenliği sağlamak için okul psikolojik danışmanı ve sınıf rehber öğretmenlerine gerekli destek sağlanarak risk grubunun tespit edilmesi önemlidir. Bu sayede her okulun risk grubunu oluşturan öğrenciler için okul kültürüne uygun olmak kaydıyla önlem programı geliştirilebilir. Geliştirilmiş hazır programlarda okulun şartlarına uygun olacak şekilde düzenlenebilir. Bu programlarla, potansiyel teşkil eden öğrencilerin şiddet belirtileri hakkında ebeveynler, öğretmenler ve öğrencilerin eğitilmesi, okulda şiddetin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

Yetişkinlerin (veli, öğretmen, okul idarecileri, medya yöneticileri vb.) şiddet içeriği taşımayan örnek davranışlar sergilemeleri eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesinde, en büyük önemi teşkil etmektedir (Altun, Güneri, & Baker, 2006, s. 12-21).

Eğitim kurumlarında şiddet olaylarının aktarımında basına önemli sorumluluklar düşmektedir. Eğitim kurumlarındaki şiddet olaylarının sunumunda basın okuyucularda korku ve kaygı uyandırmak yerine, şiddet olaylarının nedenleri, sonuçları ve nasıl önlenebileceği hakkında bilgilendirici ve eğitici bir yaklaşım sergilemesi, okuyuculara şiddetle ilgili gerçekçi bir bakış açısı kazandırılmasında ve şiddetin önlenmesi konusunda önemli katkılar sağlanacaktır (Altun vd., 2006, s. 12-21).

Kaynakça

Altun, S. A., Güneri, O. Y., Baker, Ö. E. (2006). Basındaki Yansımaları ile Okulda Şiddet. School Violence: Reflections from the Printed Media. *Eurasian Journal of Educational Research*, 24, 12-21.

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Marry Ainsworth. *Developmental Psychology*. 28, 5, 759 - 775.

Çetin, Ö. (2005). *Suçlu ve normal ergenlerde algılanan anne-baba kabul ve reddi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Dahlberg, L. L. (1998). Youth violence in the United States: Major trends, risk factors, and prevention approaches. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 259-271.

Değirmencioglu, S. M. (2006). Toplumsal, kültürel ve inanca dayalı kökenler ışığında okulda şiddet. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*. (105-119). 20-21 Mayıs Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Dodge, K. A., Newman, J. P. (1981). Biased decision-making processes in aggressive boy. *Journal of Abnormal Psychology*, 90 (4), 375-379.

Durmuş, E., Gürkan, U. (2003). Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri*.

Karakaya, E. (2008). *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesi*, İstanbul ili Avrupa yakası örneği. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, F. (2009). *Lise Öğrencilerinde Saldırgan Davranışların Ortaya Çıkışına Katkıda Bulunan Faktörlerin Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Khaleque, A., Rohner, R. P. (2002). Perceived Parental Acceptance/Rejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross-Cultural and Intracultural Studies, *Journal of Marriage and Family*, 64, 54-64.

Kitahara, M. (1987). Perception of parental acceptance and rejection among Swedish university students. *Child Abuse & Neglect*, 11, 223-227.

Kula, E. (2008). *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Larsen, D., Dehle, C. (2007). Rural adolescent aggression and parental emotional support. *Adolescence*, 42 (165) Spring, 25-50.

Levin, I., Trost, J. (1992). Understanding the concept of family, *Family Relations*, 41.

Lopez, E. E., Olaizola, J. H., Ferrer, B. M., Ochoa, G. M. (2006). Aggressive and nonaggressive rejected students: an analysis of their differences. *Psychology in the Schools*, 43 (3), 387-400.

Marsh, I. (2000). *Sociology-making sense of society (2nd ed.)* . London: Prentice Hall.

Pasternak, R., Guy, A. (2015). The effect of parental discipline style on mothers' perceptions of social skills and learning motivation, *British Journal of Education, Society & Behavioural Science*, 6(2), 108-121.

Rohner, R. P. (1986). *The Warmth dimension: Foundations of parental acceptance rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

Semiz, C. (1998). *Aile içi ilişkiler ve çocuk, III. Aile Şurası Tebliğleri*, T.C. Devlet Bakanlığı, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

Şahan, M. (2007). *Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Thomas, S. P., Smith, H. (2004). School Connectedness, Anger Behaviors, and Relationships of Violent and Nonviolent American Youth. *Perspectives in Psychiatric Care*, 40 (4), 135-138.

Tremblay, R. E., Nagin, D. S., Seguin, J. R., Zoccolillo, M., Zelazo, P. D., Boivin, M., Perusse, D., Japel, C. (2004). Physical aggression during early childhood: trajectories and predictors. *Pediatrics*, 114(1), e43-e50.

Yalçın, D. (2004). *Ailelerinden algıladıkları destek düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.